

Дмитрик Ольга Олександрівна
докторка юридичних наук, професорка
заслужена діячка науки і техніки України,
завідувачка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Паращенко Олександра Костянтинівна
асистентка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РЕЗУЛЬТАТИ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ПЕРЕВІРОК ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПЛАТНИКІВ ПДФО ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

У цій роботі автори на прикладі здійснення контролюючими органами податкового контролю у вигляді документальної перевірки визначають, чи є результати такої перевірки джерелом інформації для системи фінансового моніторингу. Авторами визначено види податкових перевірок, виокремлено документальні та на прикладі проілюстрованої фабули досліджено результати документальної перевірки. Науковці наголосили саме на результатах документальної перевірки саме фізичних осіб платників податків на прикладі оподаткування інвестиційних доходів, отриманих в результаті операцій із інвестиційними активами. Дослідження запропонованої фабули та можливості звільнення платника податків – фізичної особи від фінансової відповідальності під час дії воєнного стану за вчинене податкове правопорушення використано як приклад для дослідження можливості отримання відповідної інформації спеціально уповноваженим органом фінансового моніторингу про конкретну фізичну особу. У цьому дослідженні автори приділили увагу аналізу нормативно-правових актів та актів індивідуальної дії – індивідуальній податковій консультації. Підсумовуючи своє дослідження науковці наголосили, що результати документальної перевірки фізичної особи – платника податків є джерелом інформації для системи фінансового моніторингу, отримання якої здійснюється за окремим запитом в порядку автоматизованого обміну інформацією між Державною податковою службою України та Державною службою фінансового моніторингу України.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, спеціально уповноважений орган з фінансового моніторингу, податкові перевірки, документальні податкові перевірки, фізичні особи – платники податків, фінансова відповідальність.

Згідно із приписами пункту 75.1 статті 75 Податкового кодексу України (далі – ПК України) передбачено такі види податкових перевірок, як камеральні, документальні та фактичні перевірки [1]. Зокрема, документальні перевірки, які

проводять саме податкові органи, можуть бути планові та позапланові, виїзні та невиїзні [1].

У результаті документальних перевірок контролюючі органи складають акт або довідку [1]. Перший із названих документів складається у разі виявлення контролюючими органами порушення, вчиненого платником податків, другий – у разі не виявлення порушень з боку платника податків [1]. У цьому дослідженні планується звернути увагу саме на виявлення контролюючим органом під час проведення документальної перевірки порушення та, відповідно, складення акту.

Важливо вказати, що акт перевірки – це документ, який складається у передбачених ПК України випадках, підтверджує факт проведення перевірки та відображає її результати. Однак, вказаний документ не розглядається як заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення щодо ухилення від сплати податків.

Для більш ілюстративного дослідження окреслимо таку фабулу:

1. Наказом контролюючого органу призначено перевірку фізичної особи платника податків на підставі приписів, передбачених підпунктами 78.1.2 та 78.1.4 пункту 78.1 статті 78 ПК України [1]. Зокрема, підпунктом 78.1.2 пункту 78.1 статті 78 ПК України передбачено, що документальна позапланова перевірка здійснюється у разі, якщо платником податків не подано в установленій законом строк [податкову декларацію](#), розрахунки, звітність для податкового контролю за трансфертним ціноутворенням відповідно до [пункту 39.4](#) статті 39 ПК України, якщо їх подання передбачено законом [1]. У свою чергу, підпунктом 78.1.4 пункту 78.1 статті 78 ПК України передбачено, що документальна позапланова перевірка здійснюється у разі, якщо виявлено недостовірність даних, що містяться у податкових деклараціях, поданих платником податків, якщо платник податків не надасть пояснення та їх документальні підтвердження на письмовий запит контролюючого органу, в якому зазначено виявлену недостовірність даних та відповідну декларацію протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту [1].

2. У результаті документальної позапланової перевірки контролюючим органом було виявлено такі порушення: 1) порушення приписів підпункту 164.2.9 пункту 164.2 статті 164 та підпункту 167.5.1 пункту 167.5 статті 167 ПК України [1], а саме платником податків не було нараховано та сплачено податок на доходи фізичних осіб з інвестиційного доходу, а саме від операцій з інвестиційними активами; 2) порушення приписів підпунктів 1.2, 1.3 пункту 16¹ підрозділу 10 розділу XX, пункту 163.1 статті 163, підпункту 164.2.9 пункту 164.2 статті 164 ПК України [1], а саме платником податків не було нараховано та сплачено військовий збір з інвестиційного доходу, а саме від операцій з інвестиційними активами; 3) порушення приписів пунктів 44.1, 44.3, 44.5, 44.6

статті 44 ПК України [1], а саме платником податків не забезпечено зберігання документів та не надано відповідні документи посадовим особам, які проводили перевірку документів, що підтверджують дані декларації, зокрема, первинних та інших документів, які підтверджують отримання доходів і пов'язані з нарахуванням і сплатою податків і зборів, виконання вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий орган, а саме *документи, що підтверджують витрати на придбання інвестиційного активу*.

3. У підсумку контролюючим органом було складено акт про результати документальної позапланової перевірки, у якому було вказано вищезазвані порушення, а також здійснено донарахування податкового зобов'язання з податку на доходи фізичних осіб у розмірі 1 500 000, 00 грн та податкового зобов'язання з військового збору у розмірі 120 000, 00 грн.

Наступним законним та логічним кроком з боку контролюючого органу є винесення та надіслання платнику податків податкового повідомлення-рішення, а саме: якщо за результатами перевірки контролюючим органом встановлено, як у вищевказаній фабулі, факт заниження суми податкових зобов'язань, заявленої у податковій декларації [1]. Зокрема, приписами підпункту 58.1.2 пункту 58.1 статті 58 ПК України передбачено винесення податкового повідомлення-рішення за результатами перевірки як процесуальної підстави притягнення особи до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення та визначено додаткові реквізити такого рішення, а саме: (1) обґрунтовану підставу визначення грошового зобов'язання та/або податкового зобов'язання, що повинен сплатити платник податків із викладенням стислого змісту щодо виявлених перевіркою порушень вимог податкового, валютного та іншого законодавства з наведенням інформації щодо: обставин, періоду, розрахунку, нормативну підставу; (2) посилання на акт документальної перевірки; (3) детальний розрахунок штрафів та / або пені; (4) інформація щодо пом'якшуючих, обтяжуючих обставин або обставин, які звільняють від фінансової відповідальності [1].

Треба здійснити проміжний висновок наведеного.

По-перше, платником податків здійснено податкове правопорушення, яке самотійно ним не було усунено, та призвело до ненадходження до бюджету грошових коштів у розмірі 1 620 000, 00 грн; по-друге, платник не надав контролюючому органу документи, що підтверджують дані декларації, зокрема, первинні та інші документи, які підтверджують отримання доходів і пов'язані з нарахуванням і сплатою податків і зборів, виконання вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий

орган, а саме документи, що підтверджують витрати на придбання інвестиційного активу.

Далі важливо акцентувати, що перед платником податків – фізичною особою у зв'язку із отриманням зазначеного податкового повідомлення-рішення та, відповідного, притягнення до фінансової відповідальності постає вибір: оскаржувати відповідне податкове повідомлення-рішення в адміністративному / судовому порядкух або визнати вчинені порушення та, відповідно, сплатити нараховане податкове / грошове зобов'язання.

Станом наразі в умовах воєнного стану для платників податків, які обирають із зазначених вище варіантів – другий, законодавцем передбачено варіант звільнення від фінансової відповідальності, зокрема від сплати штрафних санкцій та пені, а саме Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 30.06.2023 року № 3219-IX [2] пункт 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України доповнено підпунктом 69.37 такого змісту:

«Тимчасово, на період з 1 серпня 2023 року до припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, у разі сплати платником податків протягом 30 календарних днів з дня, наступного за днем отримання податкового повідомлення-рішення, суми податкового зобов'язання, нарахованого за результатами документальних перевірок, які були відновлені або розпочаті з 1 серпня 2023 року та завершені до дня припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, штрафні (фінансові) санкції (штрафи), нараховані на суму такого податкового зобов'язання, вважаються скасованими, а пеня не нараховується.

Сума грошового зобов'язання, визначеного у податковому повідомленні-рішенні, вважається неузгодженою до моменту повної сплати податкового зобов'язання, визначеного в такому податковому повідомленні-рішенні, але не пізніше ніж протягом 30 календарних днів з дня, наступного за днем отримання платником податків такого податкового повідомлення-рішення.

Сума податкового зобов'язання, сплаченого у порядку, передбаченому цим підпунктом, не підлягає оскарженню.

Норми статей 56 та 57 цього Кодексу застосовуються з урахуванням строків, визначених цим підпунктом.» [2].

Аналіз наведеної норми дає підстави визначити такі умови її практичного застосування:

А. Період застосування норми тимчасовий: з 01.08.2023 року до припинення або скасування воєнного стану на території України.

В. Відповідна документальна перевірка повинна бути відновлена або розпочата з 01.08.2023 року та завершена до дня припинення або скасування воєнного стану на території України.

С. Результат перевірки оформлюється у формі акта (у разі встановлення порушень), на основі якого буде складено податкове повідомлення-рішення, яким буде визначено суму податкового зобов'язання / грошового зобов'язання, нарахованого за результатами перевірки. Тобто відповідне рішення має бути складено також до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Д. Сума відповідного податкового зобов'язання має бути сплачена платником податків протягом 30 календарних днів з дня, наступного за днем отримання податкового повідомлення-рішення (указані 30 календарних днів сума цього грошового зобов'язання буде неузгодженою – не виникатиме податковий борг). Тобто відповідна оплата має бути здійснена протягом 30 календарних днів з дня отримання податкового повідомлення-рішення, але не пізніше дня припинення або скасування воєнного стану на території України.

Е. Платник податків повинен не оскаржувати таке податкове повідомлення-рішення, а, відповідно, визнати вчинені порушення та сплатити податкове зобов'язання.

Ф. У такому разі штраф, нарахований на суму такого податкового зобов'язання, буде вважатися скасованим, а пеня не буде нараховуватися.

Важливо наголосити, що за змістом норми, передбаченої підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України, законодавцем очевидно не передбачено ні в приписах ПК України, ні в приписах іншого нормативно-правового акту порядок її застосування, а саме:

— вичерпного (виключного) переліку документальних перевірок, за результатами яких нараховано суму податкового зобов'язання, сплата якого у тридцятиденний строк дає підставу платнику податків застосувати приписи підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України;

— підстави для відмови платникам податків в можливості застосування підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України;

— спеціального порядку застосуванням платниками податків підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України або не

передбачено застосування аналогічного вже врегульованого нормами ПК України порядку;

— перелік документів, які б підтверджували, як з боку платників податків, так і з боку контролюючого органу факт застосування платниками податків підпункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України.

Таким чином, законодавець надав платникам податків, щодо яких було проведено документальні перевірки та виявлено вчинені ними податкові порушення, сплатити тільки донараховане податкове зобов'язання та бути звільненим від фінансової відповідальності у формі штрафів та / або пені. При цьому, законодавець, надаючи таку можливість, не вносить порядок застосування такої можливості.

Державна податкова служба України, своєю чергою, наразі тільки в Індивідуальній податковій консультації № 4929/ПК/99-00-24-03 від 24.10.2024 року надає тлумачення припису пункту 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України та вказують:

- приписи вказаної норми поширюються на усі документальні перевірки (планові та позапланові, виїзні та невиїзні) [3];

- періодом застосування вказаної норми є тимчасовим, на період з 1 серпня 2023 року до припинення або скасування воєнного стану на території України [3];

- оформлення результатів таких перевірок оформлюється в порядку, передбаченому приписами ПК України [3];

- реалізація платником податків такого права виключно можлива, якщо суми податкового зобов'язання, штрафні (фінансові) санкції (штрафи), нараховані на суму такого податкового зобов'язання, повинні бути визначені у податкових повідомленнях-рішеннях [3];

- контролюючий орган у консультації підтверджує вимоги витлумаченого припису в контексті сплати відповідно до встановленого у приписі строку та не оскарження податкового зобов'язання, сплаченого у порядку, передбаченому підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України [3].

При цьому, так само як і зазначили вище ми, Державна податкова служба України констатує, що діючим податковим законодавством не встановлено порядку застосування платником податків норми, передбаченої підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України, форми та строків, у які платник податків повинен заявити контролюючому органу про своє бажання застосувати приписи, передбачені підпунктом 69.37 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України, форми та строків погодження та/або відмови контролюючого органу у застосуванні вищезазначених приписів, форми та

строків скасування контролюючим органом нарахованих за відповідним повідомленням-рішенням штрафних (фінансових) санкцій (штрафів), можливості платника податків реалізувати своє право на розстрочення/відстрочення сплати відповідного податкового зобов'язання більше ніж на 30 календарних днів [3].

З огляду на наведене, очевидно, що платники податків під час дії правового режиму воєнного стану мають право на звільнення від фінансової відповідальності у вигляді штрафів та пені – сплативши тільки податкове зобов'язання донараховане контролюючим органом. При цьому, такі платники податків можуть навіть не надати контролюючому органу документи, які підтверджували б витрати такого платника податків на придбання інвестиційного активу, як у вказаній фабулі, а саме не підтвердити законне походження коштів, які було витрачено платником податків на таке придбання.

Тому постає логічне питання, звільнення від податкової (фінансової відповідальності) чи звільнятиме платника податків – фізичну особу від відповідальності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, якщо буде доведено наявність такого порушення?

Із цього випливає необхідність встановити, чи є результати документальних перевірок платників податків – фізичних осіб: акти про результати документальних перевірок та податкові повідомлення-рішення джерелом інформації для системи фінансового моніторингу.

Для цього необхідно визначити, яким чином взаємодіє Державна податкова служба України та Державна служба фінансового моніторингу України щодо надання інформації про доходи фізичних осіб, необхідної для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Порядок такої взаємодії установлено Наказом Міністерства фінансів України від 31.08.2023 № 469 [5].

Згідно із вказаним порядком Державна податкова служба України та Державна служба фінансового моніторингу України взаємодіють щодо обміну інформації:

- в електронному вигляді шляхом взаємодії інформаційних систем суб'єктів інформаційних відносин засобами системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта» або з використанням інших державних інформаційно-комунікаційних систем [5];

- автоматизовано [5];

- на рівні центральних апаратів Державної податкової служби України та Державної служби фінансового моніторингу України [5];
- за принципом запит-відповідь [5];
- обсяг, формат та структура даних, якими обмінюються зазначені органи через програмні інтерфейси електронних інформаційних ресурсів (сервіси), визначаються договорами про інформаційну взаємодію згідно із законодавством України та/або протоколами, підготовленими відповідно до зазначеного Порядку [5];
- зазначені органи забезпечують ведення електронних журналів обліку взаємодії інформаційних ресурсів, у тому числі запитів та відповідей на запити [5].

Щодо того, яку інформацію Державна служба фінансового моніторингу України має право запитати в Державної податкової служби України:

- джерела та суми доходів, нарахованих / виплачених фізичній особі, та/або суми доходів, отриманих самозайнятими особами, а також загальну суму річного доходу, задекларованого фізичною особою у податковій декларації про майновий стан і доходи;
- суми доходу, нарахованого/виплаченого на користь фізичних осіб податковим агентом;
- суми нарахованого/перерахованого податку на доходи фізичних осіб;
- суми нарахованого/перерахованого військового збору [5].

При цьому, такий запит може бути сформований щодо однієї або декількох фізичних осіб, однак кожній фізичній особі відповідає свій запис.

З огляду на вказане, Державна служба фінансового моніторингу України має право на отримання від Державної податкової служби України інформації про суми нарахованого/перерахованого податку на доходи фізичних осіб та суми нарахованого/перерахованого військового збору. Указана інформація якраз і може міститися в акті про результати документальних перевірок та в податкових повідомленнях-рішеннях.

Підсумовуючи досліджене варто константувати, що результати документальних перевірок фізичних осіб платників податку на доходи фізичних осіб є джерелом інформації для системи фінансового моніторингу. Таку інформацію може отримати саме Державна служба фінансового моніторингу України від Державної податкової служби України у вигляді відповіді на запит в електронній формі шляхом автоматизованої взаємодії. Тобто спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу як суб'єкт державного фінансового моніторингу здійснюючи фінансовий моніторинг щодо фізичної особи має можливість отримати інформацію від контролюючого органу про суми

донарахованих податків і зборів, у тому числі, й у наведеній фабулі щодо інвестиційного доходу, отриманого від операцій з інвестиційними активами.

Однак важливо констатувати, що отримана інформація саме із акту перевірки та податкового повідомлення-рішення як процесуальної підстави притягнення фізичної особи до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення не розглядається як заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення щодо ухилення від сплати податків. Убачається, що вказане не повинно вважатися заявою або повідомленням про вчинення кримінального правопорушення щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, навіть із урахуванням того, що платник податків – фізична особа не підтвердила витрати на придбання інвестиційного активу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#top> (дата звернення: 31.10.2024).

3. Дані Єдиного реєстру індивідуальних податкових консультацій. *Державна податкова служба України*. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/ipk> (дата звернення: 31.10.2024).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX : станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 31.10.2024).

5. Про затвердження Порядку електронної взаємодії інформаційних систем Державної податкової служби України та Державної служби фінансового моніторингу України щодо надання інформації про доходи фізичних осіб, необхідної для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Наказ М-ва фінансів України від 31.08.2023 № 469 : станом на 15 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1619-23#Text> (дата звернення: 31.10.2024).